

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітній ступінь бакалавр
на тему: «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ
МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ ЗАСОБАМИ ГРИ»

Виконала: Герун Анастасія Олександрівна
Ігорівна студентка II курсу,
групи Р/23
напряму підготовки / спеціальності
231 Соціальна робота
Керівник:
к.пед.н., Бойко О.М.
Рецензент:
Левченко Н.В.

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ.....	9
1.1 Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику як наукова категорія і феномен соціальної педагогіки.....	9
1.2 Вікові і індивідуальні особливості молодших підлітків групи ризику.....	19
РОЗДІЛ 2. РОЗДІЛ 2. УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИК.....	29
2.1 Зміст роботи з соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику.....	29
2.2 Організація соціально-педагогічної реабілітаційної роботи з молодшими підлітками групи ризику.....	46
2.3 Місце і роль імітаційної гри в процесі соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику.....	51
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

Вступ

Актуальність досліджень освоєних кардинальних соціальних змін останніх десятиліть, поставивши сучасними молодими людьми та раніше всього підліткам, у ситуації тотальної нестабільності та невизначеності, зменшення та незручності в сніданку дня.

Актуальність досліджень визначається також недостатньою розробкою у культурно-історичній парадигмі механізмів переходу сучасних молодих підлітків до дорослих, а також закономірності їх розвитку в період відродження. В вітчизняних психологічних концепціях досить добре вивчена трьохкомпонентна структура підліткового віку, що включає в себе: а) «соціальну ситуацію розвитку», б) «основні освітні новоутворення» і в) «ведучу діяльність». Що це?

На початку такого переходу виключена роль, що входить до складу системи «дитина-дорослий», проявляється в конкретних варіантах взаємодії та в сполученні заходів між «автономією та залежністю» в системі такого взаємодії. Для цього коштує глобальна соціальна та педагогічна проблема – прийняття дорослих цінностей дитячого віку як особистість рівноправної реальності світу людини (Л.С. Виготський).

З соціально-педагогічними позиціями взаємозв'язок між несприятливою соціальною ситуацією розвитку молодих підлітків, викликаних порушеннями системи «дитина-дорослий», і підлітковим віком, як кризисний період онтогенезу, блокує одну з найбільш актуальних потреб у затвердженні, прийнятті та підтримці, в першу чергу, близьких дорослих, без яких порушуються адаптаційні механізми та дитина, що виявляється вразливою і відкритими для кожного виду ризиків та відхилень. Довгий час молодший підлітковий вік вважається достатньо «спокійним», «безпроблемним» не співвідносним із кризисними ступенями онтогенезу. Однак перехід від «залежного» дитячого віку до самостійної дорослості далеко не завжди виявляється безпроблемним: розуміння на визначеному рівні своєї недостатньої зрілості, молодших підлітків, які шукають інструмент, необхідність визнання

своєю незалежністю, самостійністю, що і обробляє їх необхідність постійним і стійким підтвердженням цього справи.

Направленість досліджень молодших підрозділів груп ризику посилює його актуальність та значення стикається з невідомими ситуаціями та труднощами, такі підлітки на шляху до дорослого життя із-за фактичної незформованості образу себе та свого введення в громадськості переживають важкі емоційні стани.

Одним із засобів соціально-педагогічної реабілітації молодих підрозділів групи ризику є. Точно в іграх, як у своєму освітньому провіднику в дорослому житті, вони отримують можливість «опробувати», «зразка» на себе, різні роли та форми подання. Гра, в тому числі імітаційна, як один із видів ігрової діяльності, для будь-якої дитини – це засіб вираження почуттів, рефлексія власних станів, реалізація здібностей до формування та подоби до дорослих.

Дослідження особливостей соціально-педагогічної реабілітації молодші підрозділи груп ризику засобів імітаційної гри дозволяють глибше розуміти процеси розвитку та педагогічної допомоги дітям, що знаходяться в групах ризику.

Попереднє вивчення досвіду соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків розкрило ряд протиріч, що мають місце в сучасній соціально-педагогічній практиці:

- між потребою суспільства в ефективній соціально-педагогічна реабілітації молодших підрозділів груп ризику і відсутністю чіткого наукового освоєння її особливостей, вмісту, призначення, організації;

- між представленнями про молодший підлітковий вік як відносно спокійному, «безпроблемному» та безкризисному періодах розвитку та реальному становищі справ у цій сфері, особливо в сучасній ситуації, що змінюється;

- між широким спектром дії на молодих підрозділах груп ризику з боку сімей, шкіл, соціальних служб та недостатньої їх ефективності.

Розв'язання вказівних протиріччя складає проблему сучасного дослідження, що включає в себе визначення визначених умов успішної соціально-педагогічної реабілітації молодих підрозділів груп ризику та виходу їх із стану кризи.

Зростаюча актуальність, теоретична і практична значущість дозволів вказаних протиріч визначили вибір теми дисертаційного дослідження – «Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику засобами гри».

Мета дослідження – теоретично дослідити та експериментально перевірити соціально-педагогічну реабілітацію молодших підлітків групи ризику засобами гри.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність та особливості соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику як наукової категорія і феномену соціальної педагогіки.
2. Вивчити вікові і індивідуальні особливості молодших підлітків групи ризику в сучасних умовах.
3. Розкрити зміст роботи з соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику.
4. Експериментально дослідити місце і роль імітаційної гри в процесі соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику.

Об'єкт дослідження – молодші підлітки групи ризику.

Предмет дослідження – процес соціально-педагогічної реабілітації молодших підрозділів груп ризику засобами імітаційної гри.

Теоретичну базу дослідження склали:

- принципи та положення вітчизняної педагогічної, соціально-педагогічної та психологічної наук, пов'язані з вивченням соціалізація та виховання дитини (П.П. Блонский, Л. И. Новикова, А.С. Макаренко, А.В. Мудрик, Г.Н. Філонов, С.Т. Шацкий и др.);

- загальні положення соціальної педагогіки про характер психолого-педагогічної та соціально-педагогічної допомоги дітям і підроскам, соціально-педагогічної корекції, соціально-педагогічної реабілітації (Л. С. Алексеева, В.Г. Бочарова, С.А. Белічева, М.П. Гурьянова, Г. М. Иващенко, А. Д. Кошелева, М. М. Плоткін, та ін.);

- положення про дорослу періодизацію молодшого підліткового (Л. І. Божович, Л. С. Виготский, Д. И. Фельдштейн, та ін.).

- положення на місці ігор у вихованні та соціалізації дітей та підлітків, розроблені педагогічні (О. С. Газман, В. М. Григорьев, І. І. Жуков, А. С. Прутченков, Г. І. Репринцева) та психологи (Л. І. Божович, Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Д. Б. Ельконін та ін.);

- положення про особливості соціально-педагогічного суспільства дітей та дорослих в ігровій діяльності (І. Н. Жуков, Г. Ф. Каптерев, Є. А. Леванова, А. А. Люблінська, О. І. Пантюхов, С. М. Познер та ін.).

Методи дослідження. У якості провідних методів на теоретичному рівні досліджень виступили аналіз та обробка педагогічних, соціологічних та психологічних наукових та науково-методичних джерел. Основу експерименту склали різні типи та види імітаційних ігор.

Дослідження проводилось протягом і року включало наступні етапи:

На першому етапі (вересень-жовтень, 2020) Аналізували сучасний стан проблеми соціально-педагогічної реабілітації та молодих молодих підрозділів груп ризику, їх відображення в науковій літературі, шляхи та способи його попередження; розроблений понятійний апарат, гіпотеза, методологія та методи дослідження.

Другий етап (листопад-грудень, 2020 р.) Був пов'язаний з організацією та проведенням експериментально-експериментальної роботи з соціально-педагогічної реабілітації молодих підрозділів груп ризику з використанням імітаційних ігор.

На третьому етапі (лютий-березень, 2021 р.) Забезпечували аналіз, систематизацію та створення результатів емпіричного дослідження, літературне оформлення бакалаврського роботи.

Наукова новизна дослідження.

Визначена обґрунтована сутність соціально-педагогічної реабілітації молодих підрозділів групи ризиків імітаційної гри, в процесі якої в її учасниках відновлюються внутрішні соціальні та сімейні зв'язки, здатність до конструктивного та стійкого соціально-педагогічного взаємодії в навколишньому середовищі, до засвоєння соціально-культурних навичок.

Доказано, що положення молодих підрозділів групи ризику – це змінне стан між нормою та патологією, яке за певних, несприятливих умов входить у суперечливі норми та вимоги соціального життя (навколишнього середовища).

Соціально-педагогічна реабілітація молодших підрозділів груп ризику засобів імітаційної гри розглядається і як різновид соціальних технологій, розширюється сфера діяльності соціального педагога, соціального працівника, збагаючих її нових підходів у вирішенні проблемних проблем життєдіяльності молодих підрозділів груп ризику.

Основний зміст, принципи організації та застосування імітаційної гри як засоби соціально-педагогічної реабілітації в умовах динамічної соціальної ситуації мікросередовища, що дозволяють молоді групи ризику «відмовити» та «присвоїти» собі різні «дорослі» ролі, форми та способи передачі, використовуючи їх набувати впевненість у власних силах і бажання розвивати їх у собі.

Результати дослідження оприлюднено в 4 доповідях на наукових конференціях, а саме:

Тема доповіді: «Організація соціальної роботи з молоддю в умовах інклюзивного освітнього середовища» Всеукраїнська науково-практичній конференція «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (25 березня 2021 р.);

Тема: «Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи

ризиком засобами гри в нових умовах»;

Всеукраїнська студентська науково-практична онлайн-конференція «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності» (30 березня 2021 р.);

Тема: «Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику» Науково-практичний семінар «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг» (16 квітня 2021 р.).

Всеукраїнська студентська науково-практична онлайн конференція «Тренінгові технології у соціальній роботі».

Тема: «Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику засобами гри в нових умовах».

Структура кваліфікаційної роботи відображає послідовність реалізації цілей і завдань роботи, складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел включає 48 джерел. Основний зміст роботи викладений на 67 сторінках.

Висновки

1. Визначено сутність та особливості соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику як наукової категорія і феномену соціальної педагогіки.

Процес соціально-педагогічної реабілітації неповнолітніх – це педагогічно і соціально доцільне відновлення втрачених дітьми соціальних і сімейних зв'язків, відносин, функцій, привласнення ними, посилення для їх вікових можливостей, елементів, навичок соціально-правової культури сучасного суспільства. Соціально-педагогічна реабілітація неповнолітніх розглядається як ціле направлений процес соціально-педагогічної адаптації дитини до систем сучасних соціальних, правових, культурних, національних і загальнолюдських цінностей.

Таким чином, соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику є науковою категорією і феноменом соціальної педагогіки.

2. Вивчено вікові і індивідуальні особливості молодших підлітків групи ризику в сучасних умовах.

Фактором, що полегшує для підлітків цей процес, може стати тільки наявність підтримки з боку сім'ї і впевненість в її стабільності і надійності. Попадання молодших підлітків в «групу ризику» особливо ймовірно в ситуації загального ризику, так характерного для нинішнього стану суспільства, загострює і у підростаючого покоління відчуття невпевненості щодо свого становища, прав, соціальної значущості, прагнення до яких, являє собою базові потреби кожної людини, які супроводжують його від народження до смерті, ніколи не досягаючи абсолютного значення. Якщо засоби захисту від ризиків недоступні або неадекватні небезпеку, тривога мобілізує і спонукає до дії в напрямку, який видається необхідним для запобігання загрозам. Мало того, якщо молодші підлітки роблять свій вибір в напрямку до ризикованої діяльності, в цілому ряді випадків вимушеної, це змінює їх, змушує міркувати, піддавати корекції погляди і вчинки, прививаємі їм раніше.

В таких умовах безпринципності, інші антиподи моралі все частіше сприймаються буденною свідомістю представників найрізноманітніших груп підлітків та молоді не як аномалії, а як цілком оправдані варіанти взаємин в побуті, навчальної діяльності.

А значить, потрібні своєчасні і спеціально організовані, особливим чином підібрані і збудовані, що передбачають обхідні шляхи, підходи, які в умовах ідеальної норми і стабільності діагностуються без особливих зусиль і традиційними способами. До числа таких «підходів», на думку дисертанта, відноситься соціально-педагогічна реабілітація засобами імітаційної гри.

3. Розкрито зміст роботи з соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику.

Таким чином:

- Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику передбачає поетапний процес, що включає констатуючий етап (відбір учасників дослідження, збір інформації про ситуації неблагополуччя підлітка, вивчення психологічних особливостей підлітків), складання індивідуальних реабілітаційних програм на основі отриманої та узагальненої інформації, проведення реабілітаційної роботи з цілеспрямованим включенням імітаційних ігор, підведення підсумків реабілітації.

- Соціально-педагогічна реабілітація передбачає збір інформації про молодших підлітків групи ризику передбачає крім використання методів психодіагностики комплексне вивчення його сім'ї, сімейної ситуації за допомогою спеціальних методів, що орієнтують сім'ї на співпрацю. Підсумком вивчення ситуації підлітка є індивідуальна реабілітаційна програма, яка визначає сильні і слабкі сторони особистості, план корекційних заходів.

- Умовою успішної соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику є створення єдиного реабілітаційного простору, в якому все соціальне оточення дитини об'єднано спільною метою, а методи, прийоми і технології носять інтегрований характер.

- Створення єдиного реабілітаційного простору передбачає переорієнтацію, оптимізацію позиції педагогічного оточення підлітка, роботу з дитячим оточенням підлітка в організованому просторі. Основною формою роботи з сім'ями групи ризику є соціальний патронат, який встановлюється з метою зберігання сім'ї для дитини, орієнтацію членів сім'ї на потреби підлітка.

- Імітаційна гра виступає як засіб реабілітації в спеціально створених умовах (єдине реабілітаційний простір). Формуючу навантаження в імітаційних іграх несе на собі сценарій гри, в якому створюється певне середовище, ситуація, що дозволяє вирівняти ту чи іншу поведінковий відхилення. Коректувати поведінку гравця, реабілітувати його особистість.

На даному етапі дослідження нами визначено такі педагогічні умови, що забезпечують оптимізацію змісту соціально-педагогічної реабілітації, ефективність застосування імітаційних ігор для соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику:

- в грі повинна прямо або побічно відтворюватися те середовище, яка є для підлітка проблемної в житті для освоєння іншого, нормативного поведінки;

- в процесі проведення імітаційних ігор необхідно використовувати не тільки традиційні методи діагностики, але також слід включати ігрові діагностичні методики для визначення статусу підлітка в групі, характеру його взаємин в середовищі однолітків, виявлення поведінкових відхилень;

- ігрові зустрічі з включенням імітаційних ігор реабілітаційного характеру повинні проводитися з дотриманням певних на початку зустрічей правил. Ведучому ігрових зустрічей необхідно стежити за дотриманням підлітками цих правил;

- всі ігрові зустрічі повинна об'єднувати єдина структура, що включає певні елементи, в рамках яких проходить кожне заняття, так як підлітки групи ризику комфортніше себе почувають в передбачуваною ситуації, можуть негативно реагувати на будь-якого роду зміни. Традиційна структура заняття допомагає ведучому занять легше долати опір підліткової групи;

- складність і темп проведення ігрових форм повинні нарощуватися поступово. Знайомі підліткам ігрові форми повинні модифікуватися, дообладнуватися, перш ніж керівник занять може перейти до вирішення складніших ігрових завдань;

- обов'язковою умовою ігрових зустрічей повинна бути «збуттєвості». «Подією» для підлітка в рамках ігрового заняття можуть стати вчинок, отримання нового сенсорного і соціального досвіду, зворотний зв'язок з групою, особиста рефлексія.

- в ігрові зустрічі крім імітаційних ігор повинні включатися інші ігрові форми і методи. В даному випадку використовуються ігрові «оболонки», обрамлення, загальний фон роботи, яка може бути не ігровий, а розвиваючої або психологічної. Ігрові «оболонки» роблять більш цікавим і привабливим весь зміст реабілітаційної роботи.

4. Експериментально досліджено місце і роль імітаційної гри в процесі соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків групи ризику.

Отже, соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику – це діяльність, спрямована на відновлення соціального і особистісного статусу молодшого підлітка, формування сприйнятливості дитини до педагогічних впливів. Цей процес успішний, тільки в разі логічно вибудованих компонентів і дотриманні соціально-педагогічних умов. Такий підхід робить процес соціально-педагогічної реабілітації передбачуваним і ефективним.

Ігрові заняття з включенням імітаційних ігор, метою яких являється соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків групи ризику, припускають стабільну структуру (розминка, вправи на взаємодію, власне імітаційні ігри та мініатюри, рефлексія) і різноманітність ігрових форм за змістом і педагогічним завданням .